

TRAGOVI NARUČITELJSKE DJELATNOSTI OBITELJI VON PFEFFERSHOFEN U OSIJEKU*

U Osijeku tijekom prve polovine XVIII. stoljeća (oko 1722. – 1737.) živi i djeluje Johann Wilhelm barun von Pfeffershofen, sljednik ugledne plemićke obitelji čiji su članovi bili pripadnici visokoga vojnoga staleža Habsburške Monarhije. Rad prati tragove barunove mecenatske djelatnosti na području likovne umjetnosti u Osijeku identifikacijom barunskoga grba obitelji na dvjema slikama prvog osječkog baroknog slikara Paulusa Antoniusa Sensera. Obitelj von Pfeffershofen generalno je malo istražena i prezentirana na europskoj razini, a osvješćivanjem veza naručitelja s Paulusom Antoniusom Senserom posljedično se mijenja datacija dijela slikareva opusa te se učvršćuju dosadašnja saznanja o barunovu životu u Osijeku, malo poznate epizode njegova života.

Ključne riječi: von Pfeffershofen, Paulus Antonius Senser, naručitelj, Hilleprand von Prandau, sveti Florijan, sveta Valpurga

* Rad je produkt priprema i istraživanja za izložbu *Angelus! sakralna umjetnost iz zbirki XVIII. i XIX. stoljeća Muzeja likovnih umjetnosti* održane u Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku od 2. srpnja do 24. rujna 2020. godine. U katalogu izložbe donesen je sažet prikaz rezultata istraživanja s naglaskom na sliku *Sveti Florijan* iz fundusa Muzeja likovnih umjetnosti. Radna verzija rukopisa također je referirana u katalogu izložbe *Barokni slikar P.A. Senser* održane u Gradskom muzeju Subotica od 19. lipnja do 2. rujna 2020. godine. Vidi: Roth, Ivan. *Angelus! sakralna umjetnost iz zbirki XVIII. i XIX. stoljeća Muzeja likovnih umjetnosti*. Katalog izložbe, Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, 2020.; Repanić-Braun, Mirjana; Korhecz Papp, Zsuzsanna. *Paulus Antonius Senser (1716. –1758)*. Katalog izložbe, Subotica: Gradski muzej Subotica, 2020.

Ivan Roth

Muzej likovnih umjetnosti
Europska avenija 9
HR-31000 Osijek
ivan.roth@mlu.hr

Izvorni znanstveni rad

UDK: 929von Pfeffershofen,
obitelj:7.0(497.543Osijek)“18“

Obitelj Pfeffer von Pfeffershofen¹ jest moravska plemićka obitelj čiji život i djelovanje pratimo od sredine XVII. stoljeća do kraja XVIII. stoljeća diljem cijele Monarhije. Car i kralj Leopold I. Habsburški dodijelio je viteški naslov pukovniku Johannu Christophu Pfefferu von Pfeffershofenu (? - ?) 7. ožujka 1679. godine;² njegov otac bio je prvi član obitelji koji je radio u carskoj službi.³ Petorica sinova Johanna Christopha nastavljaju očevo put vojnim stopama i stječu velik ugled; Johann Valentin (? – 1715.) bio je potpukovnik i zamjenik zapovjednika Špilberka (Brno)⁴, Johann Dietrich (Dittrich) (? - ?) kapetan u Trenčinu⁵, Johann Ferdinand (? – 1714.) general i zapovjednik Budima⁶, a preostala dvojica, Johann Georg, savjetnik Ugarske komore,⁷ i Johann Heinrich, okončali su u bitkama.⁸ Čini se da nijedan, osim Johanna Valentina, nije imao muškog nasljednika koji je doživio odraslu dob.⁹ Johann Valentin, Johann Dietrich i

Johann Ferdinand dobivaju barunski naslov 24. studenoga 1688. godine s pridjevkom von Pfeffershofen, a građansko prezime Pfeffer izostavljaju.¹⁰ Sin Johanna Valentina, Johann Wilhelm barun von Pfeffershofen,¹¹ bio je pukovnik i zapovjednik Petrovaradina,¹² a vojnu službu obnašao je i u Osijeku. Upisan je u Maticu krštenih brnske župe sv. Jakova 10. srpnja 1683. godine, sin Johanna Valentina i Marije Eleonore von Pfeffershofen, a kršteni kum bijaše mu Johann Wilhelm grof von Zinzendorf und Pottendorf.¹³

Sl. 1. Ephraim Hochhauser, Portret Johanna Wilhelma baruna von Pfföfershovena (Pfeffershofena), 1740. godina, ulje na platnu, 99 x 77 cm, privatno vlasništvo (Athal – Zeltweg, Austrija), foto: Domagoj Topić

1 Postoji nekoliko inačica plemićkog pridjevka von Pfeffershofen: Pfföfershoven, Pfföfershofen, Pfeffershoven, Pfeffershouen, Pfföfershoffen, Pfeffershofen.
 2 Schimon, Anton. Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Česká Lípa: Philipp Gerzabek, 1859., str. 121.; Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Der Mährische Adel. Nürnberg: Buerund Raspe, 1899., str. 100.
 3 Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Nav. dj., str. 100.
 4 Isto. Vidi još: d'Elvert, Christian. Zur Oesterrichischen Verwaltungs-Geschichte. Brno: Verlag der histor. statist. Section, 1880., str. 735. D'Elvert bilježi i da je barun Johann Valentin bio naslovni vlasnik 7. pješake pukovnije, što je pogrešno (vidi bilješku 6). Jiří Vaněk smatra da je jedno vrijeme bio i zapovjednik Špilberka (usp. Vaněk, Jiří. Velitelé špilbersképevnosti v letech 1645. –1750. // Forum Brunense (2007.), str. 49-50.). Nadalje donosi biografske podatke o Johannu Valentinu: u utvrdi Špilberk javlja se već ranih 1670-ih najprije kao časnik, potom je zapisan kao zastavnik pri krštenju prvoga sina Carla Antona 1671. godine. Godine 1694. u maticama je zapisan kao bojniki, a kao zamjenik zapovjednika Špilberka dosegnuo je rang potpukovnika. Ženio se nekoliko puta. Preminuo je u Brnu u studenome 1715. godine. Usp. Vaněk, Jiří. Nav. dj., str. 50.
 5 Oross, András. A Szepesi Kamara, a Habsburg-pénzügyigazgatás és a katonai kiadások a XVII. század második felében. // FONS, vol. XV., br. 2. (2008.), str. 136.
 6 Johann Ferdinand ostvario je vrlo zavidnu vojnu karijeru. U izvorima se javlja kao potpukovnik i zapovjednik 47. pješake pukovnije (1685. – 1689. i 1690. – 1691.) s kojom, među ostalim, sudjeluje u osvajanju Beograda (Wrede, Alphons von. Mittheilungen des k. und k. Kriegs-Archivs – Supplement. Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Sv. 1., Beč: L. W. Seidel, 1898., str. 444., 446.; Katić, Tatjana. Tursko osvajanje Srbije 1690. godine. Beograd: Srpski genealoški centar, Centar za osmanističke studije, 2012., str. 91-92). Trebao je postati naslovni vlasnik rečene pukovnije, no zbog uplitanja generala Oettingena biva mu dodijeljena tek utemeljena 7. pješacka pukovnija u naslovno vlasništvo (1691. – 1700.) te postaje general bojniki. (Više u: Wrede, Alphons von. Nav. dj., str. 155-156., 444.; Scheis, Johann Baptist. Oestereichische militärische Zeitschrift. sv. 3., Beč: Anton Strauß, 1824., 180) Pfeffershofenova pukovnija (kako joj otada bijaše ime) bila je stacionirana u Transilvaniji 1690-ih i sudjelovala je u opsadi Velikog Varadina (Oradea, Rumunjska) (Wrede, Alphons von. Nav. dj., 1898., str. 157.-158.). Barun Johann Ferdinand zbog svojih zasluga u Velikom turskom ratu biva promoviran u podmaršala i generala pješastva te namješten za zapovjednika budimske tvrđave 1698. (1699.?, 1700.?) godine. (Različiti izvori donose različite godine: usp. Kreutel, Richard F.; Spies, Otto. Der Gefangene der Giauren. Graz, Beč, Köln: Verlag Styria, 1962., str. 223.; Kis, Csaba. Az egri vár mint bázisváros-tényező a Rákóczi-szabadságharc idején. // PhD Hallgatók 3. Konferenciája (2015.), str. 179.; Bressler und Aschenburg, Ferdinand Ludwig von. Die heutigen Christlichen Souverainen von Europa. Wroclaw: Steck, 1704., str. 783.; Schmidt-Brentano, Antonio. Kaiserliche und k.k. Generale (1618. – 1815.). Beč: Österreichisches Staatsarchiv, 2006., str. 75.) Preminuo je u Budimu 12. svibnja 1714. godine nakon pedesetogodišnje carske službe. (Zedler, Johann Heinrich. Grosses universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste, sv. 27 (Pe-Ph). Leipzig: vlastita naklada, 1741., str. 1330.). Za vremena zapovijedanja budimskom utvrdom barun Johann Ferdinand prouzročio je pravnu zavrzlamu oko posjeda, danas poznatog kao Krvava poljana (Budimpešta), koja se razrješavala još nekoliko godina nakon barunove smrti, u čemu sudjeluje i njegova udovica (usp. Gárdonyi, Albert. // A Krisztinaváros Településtörténete. // Tanulmányok Budapest Multjából III. / urednici Albert Gárdonyi, Károly Némethy. Budimpešta: Budapest Székesfőváros Kiadása, 1934., str. 27-28.) te ga Osman-aga Temišvarski spominje u svojoj autobiografiji u kontekstu svojega bijega preko Budimpešte 1699. godine (usp. Čaušević, Ekrem. Autobiografija Osman-aga Temišvarskog. Zagreb: srednja Europa, 2004., str. 82., 129.). Vidi još: https://www.kronoskaf.com/syw/index.php?title=Neipperg_Infantry (8. travnja 2020.).
 7 Khavanova, Olga. „Kitűnő tehetséggel ellátott, különböző nyelveket tudó, jogok tudásával rendelkező...” ivatalmoki pályafutások a Magyar Kamaránál a felvilágosult abszolutizmus idejében. // Századok, vol. 148., br. 5. (2014.) str. 1221.
 8 Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Nav. dj., str. 100.
 9 Ne može se sa sigurnošću tvrditi da nijedan nije imao muških potomaka, no činjenica jest da se u izvorima kroz XVIII. stoljeće javljaju samo njegova dva muška potomka (sin Johann Wilhelm i unuk Johann Joseph).

10 Schimon, Anton. Nav. dj., str. 121.; Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Nav. dj., str. 100.
 11 Olga Khavanova, ne navodeći izvore, donosi podatke da je sin Johanna Georga, što je pogrešno. (usp. Khavanova, Olga. Nav. dj., str. 1221.)
 12 U kraljevskim knjigama (Libri regii) u dva navrata (u potvrdi darovnice Valpovačkog vlastelinstva Petru Antunu barunu Hilleprandu von Prandau 1749. godine i potvrdi indigenata Johannu Josephu barunu von Pfeffershofenu 1751. godine) Johann Wilhelm oslovljen je kao pukovnik i zapovjednik Velikog Varadina (Oradea, Rumunjska; lat. Magno Varadiense). Time se ne dovodi u pitanje njegovo namještenje u Petrovaradin, gdje ga svi drugi izvori smještaju, nego se samo iznosi mogućnost da je bio stacioniran i u Velikom Varadinu, što je vjerojatno netočno te je riječ o zabuni zbog njegova strica Johanna Ferdinanda i njegove uloge u opsadi Velikog Varadina (vidi bilješku 6). HU MNL OL A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii – sv. 41., str. 484.; HU MNL OL A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii – sv. 42., str. 32-33.
 13 Moravský zemský archiv Brno, 16859 – Matična knjiga krštenih župe sv. Jakova u Brnu (1679. – 1687.) (http://actapublica.eu/matriky/bmo/prohlizec/7854/?strana=108 (10.4.2020.)). Na temelju zapisa na poleđini barunova portreta u privatnom vlasništvu u dvorcu Athal (Zeltweg, Austrija), autora Ephraima Hochhausera iz 1740. godine, ranije je izračunata godina njegova rođenja 1681., što je pogrešno. Usp. Roth, Ivan. // Umjetnost valpovačkog dvora. / Valpovački vlastelini Prandau i Normann. Katalog izložbe. / urednici Marina Vinaj [et al.]. Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, Muzej Slavonije, Državni arhiv u Osijeku; Valpovo: Muzej Valpovštine, str. 145.

Kada je ostvario kontakt s budućim puncem Petrom II. Antunom Hilleprandom von Prandauom, je li to bilo prije ili nakon dolaska u Osijek, nije sigurno. Ljerka Perči pronalazi ga u Matici krštenih osječke župe u Tvrđi u svojstvu kuma desetak puta, prvi put 1722. godine,¹⁴ no nije sa sigurnošću poznata njegova funkcija u Osijeku.¹⁵ Oko 1726. godine oženio se Marijom Josephom barunicom Hilleprand von Prandau, kćeri iz prvoga braka valpovačkog vlastelina Petra II. Antuna baruna Hillepranda von Prandaua.¹⁶ S njom je živio u Osijeku, gdje su krstili svojih šestero djece.¹⁷ U Petrovaradin je premješten 1737. godine te je imenovan tamošnjim tvrđavskim zapovjednikom.¹⁸ Bio je i zemljoposjednik, vlasnik imanja Hanfeld i Pusterwald u Štajerskoj od 1730. godine;¹⁹ kao vjenčani dar od suprugina oca prima posjed Authal 1738. (1739.?) godine;²⁰ ranije (1728. godine) ga, vrlo kratkoročno, bilježimo kao vlasnika posjeda Sotini i Tovarnik.²¹ Barun Johann Wilhelm barun von Pfeffershofen umire 1742. godine, a upravljanje imanjima koja su mu preostala u vlasništvu preuzima njegova supruga Marija Josepha.²² Nakon njezine smrti 1758. godine njihovo troje djece, Johann Joseph, Maria Josepha i Maria Antonia, proдалa su Authal djeđu Petru II. Antunu Hilleprandu von Prandauu koji ga ponovno kupuje, ovoga puta sinu Josipu Ignjatu.²³ O ugledu koji su Johann Wilhelm, njegov otac i stričevi stekli svjedoči i činjenica da mu je 27. srpnja 1730. godine car i kralj Karlo VI. dodijelio inkolat.²⁴ Njegovu sinu, Johannu Josephu barunu von Pfeffershofenu, car i kralj Franjo I. Stjepan dodijelio je 22. ožujka 1751. godine

indigenat.²⁵ On je također bio istaknut pripadnik habsburške vojske, obnašao je dužnost savjetnika ugarske Dvorske komore u Bratislavi²⁶ te je bio nositelj odlikovanja malog križa Kraljevskog ugarskog reda sv. Stjepana.²⁷ Nije poznata točna godina njegove smrti, vjerojatno je umro 1799. godine i, po svemu sudeći, bez muških potomaka.²⁸

Istraživanje historiografije obitelji von Pfeffershofen otežano je iz nekoliko razloga; ne postoje poznati živući nasljednici te im se ne nalazi trag od smrti Johanna Josepha (1799.?), a malobrojni objavljeni izvori često su neusklađeni i kontradiktorni.²⁹ Osim toga, u poznatim arhivskim izvorima ponekad je vrlo teško učiniti distinkciju među pojedinim muškim članovima obitelji. Naime, svim poznatim muškim članovima obitelji ime započinje imenom Johann koje nerijetko samostalno stoji u dokumentima, a činjenica da se plemićki pridjevak von Pfeffershofen pojavljuje u nekoliko varijanti dodatno otežava istraživanje. Iako sada djelomično rasvijetljena, historiografija obitelji nužno ostaje krnja. Na ovome je mjestu ipak relativno opsežno iznesena kako bi se ispravili netočni podatci iz starije literature i upozorilo na potrebne dodatne provjere podataka, kao smjernicu budućim istraživanjima. Fokus ovoga rada jest osvijestiti veze Johanna Wilhelma baruna von Pfeffershofena s likovnom baštinom Osijeka.

Johann Wilhelm barun von Pfeffershofen vrlo je malo zastupljen u hrvatskoj bibliografiji; tek pokoji usputni spomen uglavnom ga smješta u kontekst Vukovarskog vlastelinstva ili braka s kćeri prvog valpovačkog vlastelina Petra II. Antuna Hillepranda von Prandaua, a nerijetko mu je i ime pogrešno napisano. U Osijek je došao najkasnije 1722. godine, a u Petrovaradin otišao 1737. godine. U međuvremenu se oženio i dobio šestero djece, svu rođenu u Osijeku. Za petnaestogodišnjeg života u Osijeku ostavio je vrlo malo fizičkoga traga svojega boravka, a o eventualnoj barunovoj mecenatskoj djelatnosti nikada nije provedeno istraživanje. Znamo da je pomogao svomuncu u pribavljanju modela za gradnju župne crkve u Valpovu,³⁰ a njegov nam je lik ostao zapamćen preko jedinog poznatog portreta u privatnom vlasništvu u Austriji.³¹

14 Perči, Ljerka. Valpovačka župna crkva i dvorska kapelica između 1722. i 1736. // *Scrinia Slavonica*, 9. (2009.), str. 103.

15 Ljerka Perči navodi da je bio član vojne posade u Tvrđi. (Usp. Isto). AnnaSchirlbauertvrdisamo da je bio pukovnik u Osijeku. (Usp. Schirlbauer, Anna. Ephraim Hochhauser -ein kaum bekannter Malerkollege von Troger, Maultertsch und Meytens // <https://www.anna-schirlbauer.com/publikationen>, str. 35-36.)

16 Perči, Ljerka. Nav. dj., str. 103.

17 Johann Joseph Peter Ludwig (r. 19.8.1729.), Anna Wilhelmina (Vilma) Josepha (r. 21.8.1730. – u. 14.12.1731.), Anna Maria Josepha Agnes Franciska (r. 22.4.1732.), Anna Maria Antonia Susanna (r. 5.1.1736.), potom Petar (u. 8.8.1731.) i dijete (u. 13.5.1733.) koje je bez imena navedeno u Knjizi umrlih osječke tvrđavske župe. (usp. Isto, str. 103.104.)

18 Zapovjednik Petrovaradina je od 31. siječnja 1737. godine. (Historisches Jahr-buch vom Jahr Christi 1737./ Frankfurt; Leipzig: Christoph Riegel, 1739., str. 41.; vidi još: Zedler, Johann Heinrich. Nav. dj., str. 1330.). Dosad se na razini pretpostavke godinom Pfeffershofenova odlaska iz Osijeka smatrala 1739. godina. (Usp. Perči, Ljerka. Nav. dj., str. 103.)

19 Schmutz, Carl. Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark. Vol. 3., Graz: Andreas Kienreich, 1822., str. 143.; Frimmel, Theodor von. Notizen über Werke von österreichischen Künstlern. // *Mittheilungen der K.K. Central-Commission*, Beč: K. K. Central-commission zur Erforschung und Erhaltung vor Baudenkmalen, 1896., str. 106.

20 Von Frimmel bilježi 1738. godinu kao godinu kupnje dobra Authal, što prenose Schirlbauer i Roth (usp. Isto; Schirlbauer, Anna. Nav. dj., str. 30.; Roth, Ivan. Nav. dj., str. 145.), a Schmutz i Göth 1739. godinu (usp. Schmutz, Carl. Nav. dj., str. 143.; Göth, Georg. Das Herzogthum Steiermark. Vol. 3, Graz: Johann Andreas Kienreich, 1843., str. 343.). Također, Schirlbauer iznosi pretpostavku da je riječ o mirazu, a ne vjenčanom daru. (Usp. Schirlbauer, Anna. Nav. dj., str. 35-36.)

21 Srijemske posjede barun Pfeffershofen kupio je od generala grofa Odvyera 1728. godine i držao ih samo nekoliko mjeseci u vlasništvu kada ih prodaje Johannu Ferdinandu grofu Küffsteinu, tadašnjem vlasniku Vukovarskog vlastelinstva. (Usp. Kuefstein, Karl. Studien zur Familiengeschichte. Sv. 4., Beč, Leipzig: WilhelmBraumüller, 1928., str. 130.; Sršan, Stjepan. Arhivska građa vukovarskog vlastelinstva. // *Arhivski vjesnik*, 28 (1985.), str. 146-147.)

22 Frimmel, Theodor von. Nav. dj., str. 106.; Vidi još: Klamminger, Karl. Errichtung von Seelsorgestellen in der Steiermark von 1741 bis 1760. // *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 16 (1968.), str. 134. Johann Wilhelm oporučno je osnovao zakladu za financijsku pomoć ratnim udovicama i siročadi. Usp. Codex der neuen Gesetze, der vorzüglichsten diplomatischen Aktenstücke und gesetzlichen Verordnungen... Vol. 4, Pešta: Landerer & Heckenast, 1851., str. 61-62.

23 Frimmel, Theodor von. Nav. dj., str. 106.; Schirlbauer, Anna. Nav. dj., str. 30.

24 Schimon, Anton. Nav. dj., str. 121.; Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Nav. dj., str. 100.

25 HU MNL OL A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii – sv. 42., str. 32-33.

26 Isto; Frimmel, Theodor von. Nav. dj., str. 106. Kao predstavnik ugarske Dvorske komore bio je član Komisije za razgraničenje između Banske Hrvatske od Vojne krajine. (Usp. Ledić, Stipe. Josip Keresturi – javno djelovanje i politička misao. Doktorska disertacija, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, 2018., str. 69., 87.)

27 Hof- und Staats-Schematismus der röm. Kais. wie auch kais. königl. und erzherzoggl. Haupt- und Residenzstadt Wien (dalje: Bečki šematizam). Beč: Joseph Gerold, (autoru dostupna digitalizirana izdanja) 1779. (str. 430.); 1784. (str. 447.); 1785. (str. 443.); 1788. (str. 416.); 1791. (str. 443); 1793. (str. 477.); 1794. (str. 433.); 1795. (str. 423.); 1796. (str. 413.); 1797. (str. 407.); 1798. (str. 402.).

28 Godina smrti Johanna Josepha baruna von Pfeffershofena jest na razini pretpostavke – te godine posljednji ga se put pronalazi u izvorima (Genealogisches Reichs- und Staats- Handbuch auf das Jahr 1799. Sv. 2., Frankfurt: Barrentrapp & Wenner, 1799., str. 62.), a Bečki šematizam ne navodi ga nakon 1798. godine (vidi bilješku 27).

29 Dodajmo tome da su i oni objavljeni uglavnom nedostupni, odnosno nalaze se pretežno u Češkoj, Beču i Budimpešti, a i uglavnom se tiču lokalne povijesti (primjerice, nama je od posebnog interesa Johann Wilhelm, istraživači u Budimpešti uglavnom pišu o Johannu Ferdinandu, oni u Češkoj o Johannu Valentinu, ovisno o području djelovanja pojedinog člana obitelji).

30 Horvat-Levaj, Katarina; Turkalj Podmanicki, Margareta. Župna crkva Bezgrešnog začetca Blažene Djevice Marije u Valpovu – podrijetlo arhitektonskog tipa i kontekst. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 35 (2011.), str. 160.

31 Na dozvoli za reproduciranje portreta iz Authala zahvaljujem vlasnici gospođi Antoinette Croÿ. Više o portretu iz Authala vidi: Roth, Ivan. Nav. dj., 143.

SLIKAR PAULUS ANTONIUS
SENER I OSJEČKE NARUĐŽBE
JOHANNA WILHELMA BARUNA VON
PFEFFERSHOFENA

Još tijekom Pfeffershofenova života u Osijeku djeluje slikar Paulus Antonius Sener, kojega će povijest upamtiti kao prvog osječkog baroknog slikara.³² Mjesto i točna godina Senerova rođenja nisu poznati, ali istraživanja Mirjane Repanić-Braun objelodanila su i objedinila opus toga slikara i njegove radionice.³³ U arhivskim dokumentima u Osijeku se javlja 1735. godine kao kum na krštenju oslovljen s *pictor*.³⁴ Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku baštini dvije slike koje su sa sigurnošću pripisane toj slikarskoj ruci, odnosno Senerovu krugu: *Salomonov sud* slika je većih dimenzija, gotovo istovjetna slici iste teme u pečuškom Muzeju Janusa Pannoniusa istoga majstora;³⁵ druga, pripisana slikaru iz Senerova kruga, prikazuje sv. Florijana, mučenika te zaštitnika vojnika, vatrogasaca, pivara i bačvara.³⁶

Sl. 2. Slikar iz kruga Paulusa Antoniusa Senera, Sveti Florijan, oko 1735. godine, ulje na platnu, 91,7 x 77 cm, Muzej likovnih umjetnosti, inv. br. MLU-S-163, foto: Domagoj Topić

32 Monografska izložba Paulusa Antoniusa Senera (2008.) autorice Mirjane Repanić-Braun upravo je tako bila i podnaslovljena: *Prvi barokni slikar u Osijeku*. Katalog izložbe ujedno je izvor svih podataka o Seneru u ovom tekstu: Repanić-Braun, Mirjana. Paulus Antonius Sener (1716.–1758.) – Prvi barokni slikar u Osijeku. Katalog izložbe, Osijek: Galerija likovnih umjetnosti, 2008.

33 Osim kataloga izložbe (bilj. 32) vrijedan je tekst i Repanić-Braun, Mirjana. Paulus Antonius Sener – osječki slikar ili slikar iz Pečuha? // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24(2000.), str. 165-170.

34 Repanić-Braun, Mirjana. Nav. dj., str. 37.

35 O slici *Salomonov sud* iz Muzeja Janusa Pannoniusa u Pečuhu vidi: Repanić-Braun, Mirjana. Nav. dj., str. 30., 88-89. Vidi još: Roth, Ivan. Nav. dj., str. 21., 96-97.

36 Florijan. // *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [1979.], 257-258. O slici vidi: Repanić-Braun, Mirjana. Nav. dj., str. 30., 112-113.

Slika *Sveti Florijan* prikazuje sveca u krupnom planu odjevena u vojničku odoru, lijevom rukom pridržava barjak, a desnicu nježno oslanja o prsa i pogled upire k nebu potencirajući izraz duhovnosti, odnosno svetački karakter lika. U donjem desnom kutu simultano je prikazano mučeništvo sveca bacanjem u ponor, a tomu dijagonalno suprotno stoje dva kerubina. Na poleđini slike apliciran je komad platna na kojemu je naslikan grb; njegov oslik relativno je loše uščuvan, ali dovoljno jasan za identifikaciju pojedinosti. Orao otvorenih krila i razjapljena kljuna kandžama pridržava plašt od hermelinskoga krzna u središtu kojega je grb. Štit grba podijeljen je u četiri polja; polja 1 i 4 nose crno krilo na žutoj (zlatnoj) pozadini, a polja 2 i 3 na crvenoj pozadini oklopljenu ruku presavijenu u laktu s mačem u šaci; štit u srcu nosi propetog bijelog (srebrnog) grifona na plavoj pozadini. Ukrašen grba čine tri kacige; krajnje lijeva s krijestom od četiriju nojevih pera, iz središnje se uzdiže bijeli (srebrni) okrunjeni grifon, a krijestu treće čine dva otvorena crna krila. S obje strane granaju se pokrivači kacige, crno-žuti (crno-zlatni) slijeva, a crveno-bijeli (crveno-srebrni) zdesna. Opisani grb jest barunski znamen obitelji von Pfeffershofen, kakav upotrebljavaju od 1688. godine.³⁷ Istovjetan grb nalazi se u gornjem desnom kutu slike *Sveta Valpurga* u klauzuri osječkog franjevačkog samostana koja je pripisana također Seneru.³⁸

FREIHERREN von PFEFFERSHOWEN.

Sl. 3. Barunski grb obitelji von Pfeffershofen (Johann Andreas Tyroff, *Wappenbuch der Oesterreichischen Monarchie. Sv. XXVII, Nürnberg: Tyroff, 1859., tabla 48*), foto: Wikimedia Commons

37 Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Nav. dj., str. 100.

38 Repanić-Braun, Mirjana. Nav. dj., str. 20., 21., 66-67.

Sl. 4. Barunski grb obitelji von Pfeffershofen na poleđini slike *Sveti Florijan* iz fundusa Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, foto: Domagoj Topić

Sl. 5. Barunski grb obitelji von Pfeffershofen u desnom kutu slike *Sveta Valpurga* u vlasništvu osječkih franjevac, foto: Gradski muzej Subotica

Apliciranje grba obitelji von Pfeffershofen na slike *Sveti Florijan* i *Sveta Valpurga* sugerira da su obje slike nastale za naručiteljeva života u Osijeku tridesetih godina XVIII. stoljeća, svakako prije 1737. godine, kada barun von Pfeffershofen napušta Osijek. Ranijoj dataciji u prilog idu i nespretne anatomske pojedinosti slikanih likova i neprecizna perspektivna skraćivanja koja otkrivaju ruku još mladog umjetnika. *Sveti Florijan* u tom je smislu bliži kasnijim Senserovim djelima jer je, radi vrlo prozračne atmosfere i difuznog osvjetljenja, izražen intenzitet boja na slici. Dok je svjetlija paleta značajkama te slike u cjelini, na franjevačkoj je tek u naznakama, primjerice na jarkoplavom nebu u pozadini *Svete Valpurga* i tek ponekim intenzivnocrvenim detaljima. Načelno je *Sveta Valpurga* slikana tamnom paletom boja, jednostavnim i čitkim slikarskim rukopisom. Svetica stoji u središtu kompozicije pridržavajući svoje atribute, a u pozadini je prikazana niša otvorena šiljastim lukom u kojoj je odar sa svetičnim mrtvim tijelom okružen anđelima. U gornjem desnom uglu kompozicije naslikan je grb obitelji von Pfeffershofen. Za njega slikar vjerojatno upotrebljava isti predložak kao za slikanje grba *Svetoga Florijana*, što je razvidno u ponavljanju detalja plašta od hermelinskoga krzna i orla koji ga kandžama pridržava; razlikuje se samo u detalju krune štita u srcu koje, u tekstnom opisu obiteljskoga grba iz 1899. godine, spominju Heinrich von Kadich i Conrad Blažek, ali donose ilustraciju bez istoga detalja.³⁹

Sl. 6. Paulus Antonius Senser, *Sveta Valpurga*, oko 1735. godine, ulje na platnu, 104,5 x 80 cm, Franjevački samostan u Osijeku, foto: Gradski muzej Subotica

³⁹ *Geviertel mit gekröntem blauem Herzschild...* Također, u opisu i ilustraciji izostavljen je detalj orla s hermelinskim plaštom kao i u Tyroffovu *Wappenbuchu* (slika 3). Usp. Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Nav. dj., str. 100., tabla 78.

Navedena djela nastaju u samim počecima Senserova djelovanja u Osijeku te je znakovito što obitelj von Pfeffershofen, imućna plemićka obitelj, za svoje potrebe smatra kompetentnim mladoga slikara o čijem ugledu svjedoči angažman pripadnika plemstva, visokoga vojnoga staleža, crkvenih redova i visokoga klera. O okolnostima narudžbe, pak, može se tek nagađati, iako sa sigurnošću prepoznajemo obitelj Pfeffershofen (Johanna Wilhelma i suprugu Mariju Josephu) kao naručitelje *Svetoga Florijana* i *Svete Valpurgeradi* apliciranja obiteljskoga znamenja na navedene slike. Troje djece Pfeffershofena preminulo je u ranoj dobi te su pokopani u osječkoj franjevačkoj crkvi,⁴⁰ stoga u tom smjeru valja promišljati o okolnostima narudžbe *Svete Valpurgje*. *Sveti Florijan*, pak, vjerojatno je bio u obiteljskom privatnom vlasništvu, a kako je Johann Wilhelm bio vojnik, nije neobično da časti sveca zaštitnika vojnika. Privatni karakter izvorne narudžbe *Svetog Florijana* pretpostavljen je, naime, na temelju privatnog izvora iz kojeg slika ulazi u muzej.⁴¹

Sveti Florijan ulazi u muzej iz izvora koji otvara dodatna pitanja o putu te slike nakon njezina nastanka. U konfiskaciji 1948. godine zaplijenjena je Ireni Pfeiffer,⁴² sljednici imućne plemićke obitelji veleposjednika i trgovaca koja od sredine XIX. stoljeća živi u Osijeku.⁴³ Međutim, kojim je putem slika *Sveti Florijan* od naručitelja došla do novih vlasnika može se tek nagađati. Je li to bilo putem ženidbenih veza, kupnjom slike na aukciji ili drugim oblicima kolekcionarskoga trgovanja, nažalost nema podataka. Johanna Wilhelma baruna von Pfeffershofena naslijedilo je troje djece koja postaju vlasnici očeva i majčina imetka nakon njihove smrti, međutim ovo istraživanje nije iznjedrilo mnogo podataka o njima, pogotovo ženskoj djeci, stoga je nepoznanica što se dogodilo i s ostatkom obiteljskog imetka. Njegov dio mogao je ostati i u Osijeku ili Valpovu, u vlasništvu Pfeffershofenove tazine, obitelji Hilleprand von Prandau. Nije poznata ni lokacija obiteljskoga životnoga prostora von Pfeffershofena u Osijeku koji bi mogao odgovoriti na neke navedene nepoznanice.⁴⁴ Sigurno je tek da je zahvaljujući obitelji Pfeiffer sačuvan komadić privatne zbirke Pfeffershofena čija je mecenatska djelatnost za života u Osijeku, ali i na europskoj razini potpuno nepoznata i neistražena.⁴⁵

40 Perčić, Ljerka. Nav. dj., str. 103-104.

41 Dio fundusa Muzeja likovnih umjetnosti (tzv. stara muzejska zbirka) izvorno je bio dijelom fundusa Muzeja Slavonije iz kojeg je izdvojen 1954. godine osnivanjem Galerije slika (današnjeg Muzeja likovnih umjetnosti). Vidi više: Zec, Daniel. Bilješka o osječkoj galeriji: od Galerije slika do Muzeja likovnih umjetnosti. // Zbornik 4. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti (2019.), str. 43-50.

42 Muzej Slavonije Osijek (MSO), Dokumentarna zbirka (DZ), KOMZA, K-16/48; Muzej likovnih umjetnosti Osijek, Inventar slika, str. 12.

43 Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Zaboravljena baština obitelji Pfeiffer i slikar Hugo Conrad von Hötzenndorf. // Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice 24 (2017.), str. 168.

44 Kao član vojne posade u Tvrdi, barun von Pfeffershofen vjerojatno je ondje i stanovao s obitelji. Međutim, treba imati na umu da njegov punac, Petar II. Antun Hilleprand von Prandau 1725. godine kupuje zemljište na glavnom trgu u osječkom Gornjem gradu i gradi kuću, koja je moguće mjesto prebivališta baruna von Pfeffershofena i njegove obitelji. Usp. Karaman, Igor. Valpovačko vlastelinstvo: ekonomsko-historijska analiza. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1962., str. 10.

45 Jedinu poznatu sliku (*Brnska Gospa* iz župne crkve sv. Jakova u Plavni autora Johanna Fertla, 1730.) koju naručuje Johann Wilhelm barun von Pfeffershofen objavila je i valorizirala Zsuzsanna Korhecz-Papp. Usp. Korhecz-Papp, Zsuzsanna. Bečki barok. Katalog izložbe, Subotica: Gradski muzej Subotica, 2015., str. 65., 124.-125.

UKRATKO O *BRNSKOJ GOSPI*

Iznimno čašćena umjetnička djela širila su se i u najudaljenije dijelove katoličke Europe, poglavito ona koja, prema predaji i vjerovanju, sadržavaju čudotvorna svojstva. Takvi oblici čašćenja bili su popularizirani u protureformaciji, a njihovu širenju uvelike pridonose europske hodočasničke rute, crkveni redovi i pojedinci. Tako su pojedini kultovi, karakteristični za jednu sredinu, čašćeni i miljama daleko od matičnog mjesta štovanja.

Ikona *Bogorodice sv. Tome*, kolokvijalno zvane *Brnska Gospa*, tradicionalno se častila u augustinskoj crkvi sv. Tome u Brnu, a njezina taumaturška svojstva potvrđena su još u srednjem vijeku. Prema legendi ikona je iz Konstantinopola donesena u Brno preko Milana u XII. stoljeću kao ratni plijen i izložena u augustinskoj crkvi, a popularnost duguje brojnim registriranim čudima, zaštitu u kriznim vremenima i vjerovanju da je autorsko djelo apostola Luke. Suвременa znanost neprecizno i vrlo široko određuje vrijeme i mjesto nastanka ikone, a kao mogućnost daju se majstori s bizantskog i balkanskog područja djelatni između XII. i XIV. stoljeća; Zuzana Frantová i Kristýna Pecinová recentnom su studijom iznijele tezu o majstoru XIII. stoljeća s Apeninskog poluotoka, odnosno s italobizantskog prostora, preciznije određujući Pugliu kao moguće mjesto nastanka ikone.⁴⁶

Još za života u Osijeku 1730. godine barun von Pfeffershofen naručuje kopiju *Brnske Gospe* od slikara Johanna Fertla za župnu crkvu sv. Jakova u Plavni.⁴⁷ Nisu poznate okolnosti narudžbe toga djela koje predstavlja vjernu kopiju čudotvorne slike s naslikanim metalnim detaljima koji su aplicirani na izvornik; na kopiji je njihova motivika, pak, djelomično proizvoljna. Johann Fertl cijeli je radni vijek djelovao u Brnu, stoga ikonu bez sumnje kopira na licu mjesta.⁴⁸

46 Frantová, Zuzana; Pecinová, Kristýna. The icon of Old Brno: a reconsideration. // *Opuscula Historiae Artium* 62 (2013.), str. 62.-75.

47 Johann Fertl, *Brnska Gospa*, 1730., ulje na metalu, 90 x 55 cm. Na poleđini slike napisom je zabilježen autor Johann Fertl i naručitelj Johann Wilhelm barun von Pfeffershofen, oslovljen sa *zapovjednik Petrovaradina (Comandant zu Peter Wardein)*. Na temelju već iznesenih podataka o barunovu odlasku u Petrovaradin i činjenice da 1730-ih još živi u Osijeku, napis je vjerojatno dodan naknadno, nakon 1737. godine. Više o slici vidi: Korhecz Papp, Zsuzsanna. Nav. dj., str. 65., 124.-125.

48 Korhecz Papp, Zsuzsanna. Nav. dj., str. 124.; o Johannu Fertlu vidi: Thieme, Ulrich; Becker, Felix. *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. Sv. 11 (Erman-Florenzo), Leipzig: E. A. Seemann, 1999. [1915.], str. 499.

SL. 7. Neutvrđeni slikar; Brnska Gospa, 1740. godina, 84 x 49 cm, ulje na platnu, župna crkva Preslavnog Imena Marijina u Osijeku, foto: Josipa Stojanović

Vjerna kopija s također izmijenjenom motivikom slikanih metalnih dijelova brnskoga izvornika jest i, popularno zvana, *Crna Gospa* iz župne crkve Preslavnog Imena Marijina u osječkom Donjem gradu. Nekadašnja oltarna slika, kopija čudotvorne *Brnske Gospe* naručena je 1740. godine, kao i oltarkoji je krasila do sredine XX. stoljeća, kada je uklonjena s oltara i premještena ispod kora na strani poslanice.⁴⁹ Iako ta slika nije akvizicija baruna von Pfeffershofena,⁵⁰ znakovito je što se u gradu u kojem je donedavna djelovao i živio taj rođeni Brnjanin počinje častiti brnska ikona. Međutim, dok u Plavni imamo sigurnu potvrdu njegove zasluge u donošenju čašćenja u lokalnu sredinu, u Osijeku takve veze nije bilo moguće utvrditi.

ZAKLJUČAK

Dvije slike iz opusa prvog osječčkog baroknog slikara Paulusa Antoniusa Sensera vodile su se u literaturi kao djela neutvrđene provenijencije zbog neidentificiranog znamenja koje nose. Identifikacija grba obitelji von Pfeffershofen rasvijetlila je tu nepoznanicu i proširila saznanja o petnaestogodišnjem djelovanju Johanna Wilhelma baruna von Pfeffershofena u Osijeku i Senserovoj najranijoj fazi stvaralaštva. Iako je riječ o samo dvije slike (i trećoj u Plavni), to što jednu naručuje za javne, a drugu za privatne potrebe svjedoči o barunovu aktivnom sudjelovanju u kulturnom životu Osijeka XVIII. stoljeća u samo petnaestak godina života u gradu. U Osijeku se također ženi i zasniva obitelj skćeri prvog valpovačkog vlastelina Marijom Josephom Hilleprand von Prandau – nije, dakle, ovdje bio samo *u prolazu*. Međutim ovaj tekst nije sinegdohalni presjek mecenatstva obitelji von Pfeffershofen, iako je obiteljskih umjetničkih akvizicija vjerojatno bilo još, nego prikaz pronađenih ostataka naručiteljske djelatnosti obitelji za života u Osijeku. Osječka epizoda baruna von Pfeffershofena, iako kratkotrajna, važna je za lokalnu povijest likovne umjetnostizbog utvrđenih veza s prvim lokalnim baroknim slikarom i njegovim krugom. Također, barun von Pfeffershofen održava veze s kulturnim krugom Brna, svojega rodnoga kraja, narudžbom jedne slike od tamošnjeg lokalnog slikara za župnu crkvu u Plavni. Doda li se tomu barunov portret, koji pak vezujemo uz akvizicije njegove svojte, obitelj Hilleprand von Prandau, jasno je da mu ni bečki slikarski krug nije nepoznanica. Ništa neobično s obzirom na ugled predaka baruna Johanna Wilhelma, njegova oca i stričeva, uglednih pripadnika visokog vojnog staleža Habsburške Monarhije.

49 Damjanović, Dragan. Župna crkva Preslavnog Imena Marijina u osječkom Donjem gradu: izgradnja, stilsko rješenje, oprema. // 300 godina župne crkve Preslavnog Imena Marijina, 300 godina povijesti Donjega grada. / uredio Ivan Jurić. Osijek: Župa Preslavnog Imena Marijina; Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2016., str. 235.

50 Slika je, prema podacima iz knjige računa koje donosi Dragan Damjanović, akvizicija župe. Usp. Isto

LITERATURA

Bressler und Aschenburg, Ferdinand Ludwig von. Die heutigen Christlichen Souverainen von Europa. Wroclaw: Steck, 1704.

Codex der neuen Gesetze, der vorzüglichsten diplomatischen Aktenstücke und gesetzlichen Verordnungen, welche für das Kronland Ungarn erlassen worden sind. Vol. 4, Pešta: Landerer & Heckenast, 1851.

Čaušević, Ekrem. Autobiografija Osman-age Temišvarskog. Zagreb: Srednja Europa, 2004.

Damjanović, Dragan. Župna crkva Preslavnog Imena Marijina u osječkom Donjem gradu: izgradnja, stilsko rješenje, oprema. // 300 godina župne crkve Preslavnog Imena Marijina, 300 godina povijesti Donjega grada. / uredio Ivan Jurić. Osijek: Župa Preslavnog Imena Marijina; Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2016., str. 207-250.

d'Elvert, Christian. Zur Oesterrichischen Verwaltungs-Geschichte. Brno: Verlag der histor. statist. Section, 1880.

Frantová, Zuzana; Pecinová, Kristýna. The icon of Old Brno: a reconsideration. // *Opuscula Historiae Artium* 62 (2013.), str. 62-75.

Frimmel, Theodor von. Notizen über Werke von österreichischen Künstlern. // *Mittheilungen der K.K. Central-Comission*, Beč: K. K. Central-commission zur Erforschung und Erhaltung vor Baudenkmalen, 1896., str. 93-120.

Gárdonyi, Albert. // *A Krisztinaváros Településtörténete. // Tanulmányok Budapest Multjából III.* / urednici Albert Gárdonyi, Károly Némethy. Budimpešta: Budapest Székesfőváros Kiadása, 1934., str. 25-46.

Genealogisches Reichs- und Staats- Handbuch auf das Jahr 1799. Sv. 2., Frankfurt: Barrentrapp & Wenner, 1799.

Göth, Georg. Das Herzogthum Steiermark. Vol. 3, Graz: Johann Andreas Kienreich, 1843.

Historisches Jahr-buch vom Jahr Christi 1737. / Frankfurt; Leipzig: ChristophRiegel, 1739.

Hof- und Staats-Schematismus der röm. Kais. wie auch kais. königl. und erzherzogl. Haupt- und Residenzstadt Wien. Beč: Joseph Gerold, 1779.; 1784.; 1785.; 1788.; 1791.; 1793.; 1794.; 1795.; 1796.; 1797.; 1798.

Horvat-Levaj, Katarina; Turkalj Podmanicki, Margareta. Župna crkva Bezgrešnog začea Blažene Djevice Marije u Valpovu – podrijetlo arhitektonskog tipa i kontekst. // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 35 (2011.), str. 157.-176.

Kadich, Heinrich von; Blažek, Conrad. Der Mährische Adel. Nürnberg: Buerund Raspe, 1899.

Karaman, Igor. Valpovačko vlastelinstvo: ekonomsko-historijska analiza. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1962.

Katić, Tatjana. Tursko osvajanje Srbije 1690. godine. Beograd: Srpski genealoški centar, Centar za osmanističke studije, 2012.

Khavanova, Olga. „Kitünõ tehetséggel ellátott, különbözõ nyelveket tudó, jogok tudásával rendelkező...” ivatalnoki pályafutások a Magyar Kamaránál a felvilágosult abszolutizmus idejében. // *Századok*, vol. 148., br. 5. (2014.) str. 1209-1228.

Kis, Csaba. Az egri vár mint bázisváros-tényező a Rákóczi-szabadságharc idején. // *PhD Hallgatók 3. Konferenciája* (2015.), str. 175-195.

Klamminger, Karl. Errichtung von Seelsorgestellen in der Steiermark von 1741 bis 1760. // *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 16 (1968.), str. 124-137.

Korhecz-Papp, Zsuzsanna. Bečki barok. Katalog izložbe, Subotica: Gradski muzej Subotica, 2015.

Kreutel, Richard F.; Spies, Otto. Der Gefangene der Giauren. Graz, Beč, Köln: Verlag Styria, 1962.

Kuefstein, Karl. Studien zur Familiengeschichte. Sv. 4., Beč; Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1928.

Ledić, Stipe. Josip Keresturi – javno djelovanje i politička misao. Doktorska disertacija, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, 2018.

Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [1979.]

Najcer Sabljak, Jasminka; Lučevnjak, Silvija. Zaboravljena baština obitelji Pfeiffer i slikar Hugo Conrad von Hötendorf. // *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice* 24 (2017.), str. 163-189.

Oross, András. A Szepesi Kamara, a Habsburg-pénzügyigazgatás és a katonai kiadások a XVII. század második felében. // *FONS*, vol. XV., br. 2. (2008.), str. 97-170.

Perčić, Ljerka. Valpovačka župna crkva i dvorska kapelica između 1722. i 1736. // *Scrinia Slavonica*, 9. (2009.), str. 99-124.

Repanić-Braun, Mirjana. Paulus Antonius Senser – osječki slikar ili slikar iz Pečuha? // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24 (2000.), str. 165-170.

Repanić-Braun, Mirjana. PaulusAntoniusSenser (1716.–1758.) – Prvi barokni slikar u Osijeku. Katalog izložbe, Osijek: Galerija likovnih umjetnosti, 2008.

Roth, Ivan. // *Umjetnost valpovačkog dvora. / Valpovački vlastelini Prandau i Normann.* Katalog izložbe. / urednici Marina Vinaj [et al.]. Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, Muzej Slavonije, Državni arhiv u Osijeku; Valpovo: Muzej Valpovštine, str. 141-149.

Roth, Ivan. Angelus!: sakralna umjetnost iz zbirki XVIII. i XIX. stoljeća Muzeja likovnih umjetnosti. Katalog izložbe, Osijek: Muzej likovnih umjetnosti, 2020.

Scheis, Johann Baptist. Oestereichische militärische Zeitschrift. sv. 3., Beč: Anton Strauß, 1824.

Schimon, Anton. Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Česká Lípa: PhilippGeržabek, 1859.

Schirlbauer, Anna. EphraimHochhauser-einkaumbekannter Malerkollege von Troger, Maulbertsch undMeytens // <https://www.anna-schirlbauer.com/publikationen>.

Schmidt-Brentano, Antonio. Kaiserliche und k.k. Generale (1618. – 1815.). Beč: Österreichisches Staatsarchiv, 2006.

Schmutz, Carl. Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark. Vol. 3., Graz: Andreas Kienreich, 1822.

Sršan, Stjepan. Arhivska građa vukovarskog vlastelinstva. // Arhivski vjesnik, 28 (1985.).

Thieme, Ulrich; Becker, Felix. Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. Sv. 11 (Erman-Fiorenzo), Leipzig: E. A. Seemann, 1999. [1915.]

Vaněk, Jiří. Velitelé špilberské pevnosti v letech 1645–1750. // Forum Brunense (2007.), str. 37-54.

Wrede, Alphons von. Mittheilungen des k. und k. Kriegs-Archivs – Supplement. Geschichte der K. und K. Wehrmacht. Sv. 1., Beč: L. W. Seidel, 1898.

Zec, Daniel. Bilješka o osječkoj galeriji: od Galerije slika do Muzeja likovnih umjetnosti. // Zbornik 4. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti (2019.), str. 43-50.

Zedler, Johann Heinrich. Grosses universal Lexicon aller Wissenschaftten und Künste, sv. 27 (Pe-Ph). Leipzig: vlastita naklada, 1741.

Arhivski izvori

HU MNL OL A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii – sv. 41. (https://archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/hu_mnl_ol_a057_41_0001/)

HU MNL OL A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii – sv. 42. (https://archives.hungaricana.hu/hu/libriregii/hu_mnl_ol_a057_42_0001/)

Muzej Slavonije Osijek (MSO), Dokumentarna zbirka (DZ), KOMZA, K-16/48

Muzej likovnih umjetnosti Osijek, Inventar slika

Moravský zemský archiv Brno, 16859 – Matična knjiga krštenih župe sv. Jakova u Brnu (1679. – 1687.) (<http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/7854/?strana=108>)

Mrežni izvori

https://www.kronoskafe.com/syw/index.php?title=Neipperg_Infantry

FOLLOWING THE TRACES OF PATRONAGE ACTIVITY OF FAMILY VON PFEFFERSHOFEN

SUMMARY

Johann Wilhelm Baron von Pfeffershofen is usually only marginally mentioned in the literature as the husband of Maria Josepha, the daughter of the first landlord of the Valpovo manor Peter II. Antun Hilleprand von Prandau, and as one of the first landowners of Sotin and Tovarnik. The first and only concrete information on his Osijek episode was brought by Ljerka Perči in 2009, again in the context of the families of the landlords of Valpovo. Interestingly, the whole family, whose members were mostly the prominent members of the high military class of the Habsburg Monarchy, was poorly represented in European historiography in general, despite their very intense work for almost a century and a half. The intention of this paper is to gather family history data in one place, correct incorrect statements from the literature and connect family ties of individual members, to the extent that it was possible given the state of research at this time. Among them, in the context of local history, is of particular interest Johann Wilhelm Baron von Pfeffershofen, who lived in Osijek from about

1722, where all his children were born, until his transfer to Petrovaradin in 1737, where he was appointed commander of the fortress. During his life in Osijek, he left almost no physical trace of his stay, so the only known works of art he commissioned are all the more significant. Two paintings by the Osijek's first Baroque painter, Paulus Antonius Senser, are for the first time connected with the von Pfeffershofen family by identifying the family's coat of arms on them. The St. Florian painting from the holdings of the Museum of Fine Arts in Osijek has the family coat of arms on the back, as does St. Walpurga, owned by the Franciscan Monastery in Osijek, whose coat of arms is painted in the upper right corner. The identification of the family coat of arms in the mentioned paintings consequently changes their dating and makes a new contribution to Senser's life and work. The phenomenon of the veneration of the Brno Madonna in Osijek's Lower Town is briefly presented based on a copy of the same icon that Baron von Pfeffershofen commissioned for the parish church in Plavna.